

AYLA²

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته علوم کتابداری و اطلاع رسانی

بررسی میزان رضایت دانشجویان دانشگاه شیراز از
محیط رابط نرم افزار پارس آذرخش (افق) و تحلیل
برخی عناصر مطرح در آن

توسط :

رضا عساری شهری

استاد راهنما :

دکتر جعفر مهراذ

کتابخانه اطلاعات مدرن شیراز
تاسیس ۱۳۸۶

۱۳۸۶ / ۸ / ۲۱

مهر ماه ۱۳۸۶

۹۷ ۱۸۳

به نام خدا

بررسی میزان رضایت دانشجویان دانشگاه شیراز از محیط رابط نرم افزار پارس
آذرخش (افق) و تحلیل برخی عناصر مطرح در آن

به وسیله ی:

رضا عصارى شهری

پایان نامه

ارائه شده به تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان بخشی از فعالیت‌های تحصیلی لازم برای اخذ
درجه کارشناسی ارشد

در رشته ی:

علوم کتابداری و اطلاع رسانی

از دانشگاه شیراز

شیراز

جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی شده توسط کمیته پایان نامه با درجه : عالی

دکتر جعفر مهرداد، استاد بخش علوم کتابداری و اطلاع رسانی (رئیس کمیته)

دکتر عبدالرسول جوکار، دانشیار بخش علوم کتابداری و اطلاع رسانی

دکتر محمد خیر، استاد بخش روانشناسی تربیتی

مهرماه ۱۳۸۶

این پایان نامه را تقدیم می نمایم به :

پدر و مادر عزیزم؛

الگوهای صداقت، ایمان، مهربانی و تلاش

که

صادقانه و با تمام وجود

در همه ی مراحل زندگی

پشتیبان و سنگ صبورم بوده اند.

سپاسگزاری

اکنون که تهیه و تدوین این رساله به پایان رسیده است، لازم می دانم از راهنمایی ها و مساعدت های اساتید گرامی جناب آقایان دکتر مهرداد (استاد راهنما)، دکتر جوکار و دکتر خیر (اساتید مشاور) و دکتر حیاتی در پیشبرد مراحل مختلف رساله سپاسگزاری نمایم.

همچنین از همکاری کارکنان اداری بخش و مساعدت آقایان دکتر نوکاربزی، عبداللهی، حاتمی، معینی، آقاپور، خاصه، الماسی و خانم ها رئیسی، یاری پور و حسینی سپاسگزارم.

در پایان بر خود لازم می دانم از پدر، مادر، برادر و خواهران عزیزم که دلسوزانه پشتیبان و مشوق اصلی ام در طی مدارج تحصیلی بوده اند سپاسگزاری نمایم.

چکیده

بررسی میزان رضایت دانشجویان دانشگاه شیراز از محیط رابط نرم افزار پارس آذرخش (افق) و تحلیل برخی عناصر مطرح در آن

به وسیله ی:

رضا عساری شهری

هدف از این تحقیق، بررسی و تحلیل عناصر و ویژگی های مطرح در رابط کاربر نرم افزار پارس آذرخش و تعیین میزان رضایت کاربران از تعامل با این نرم افزار می باشد. از هدف های دیگر این پژوهش، سنجش تأثیر متغیرهایی نظیر جنسیت، حوزه تحصیلی، مقطع تحصیلی، سواد کتابخانه ای، سواد رایانه ای، سابقه و میزان آشنایی با فهرست رایانه ای و میزان استفاده از فهرست رایانه ای بر رضایت کاربران می باشد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشجویان دانشکده های علوم تربیتی و روانشناسی، علوم پایه و مهندسی (دانشگاه شیراز) می باشند. از کل جامعه پژوهش که ۶۴۱۵ نفر بودند بر اساس فرمول کرجسی و مورگان ۳۶۲ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. یافته های پژوهش نشان داد که میزان رضایت کاربران از صفحه های نمایش اطلاعات نرم افزار، واژگان و پیام های نرم افزار، یادگیری چگونگی کار با نرم افزار، راهنمای نرم افزار و قابلیت ها و امکانات نرم افزار پارس آذرخش، در حد متوسط است. همچنین، دانشجویان شرکت کننده در این پژوهش در حد متوسطی از تعامل با نرم افزار پارس آذرخش رضایت دارند. بیشترین میزان رضایت مربوط به صفحه های نمایش اطلاعات نرم افزار و کمترین میزان رضایت مربوط به واژگان و پیام های نرم افزار می باشد. بین میزان رضایت دانشجویان دانشکده های علوم تربیتی و روانشناسی، علوم پایه و مهندسی از تعامل با نرم افزار پارس آذرخش، تفاوتی معنادار وجود دارد و میانگین رضایت دانشجویان دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی بالاتر می باشد. همچنین، بین میزان رضایت دانشجویان مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد از تعامل با نرم افزار پارس آذرخش تفاوتی معنادار وجود دارد و میزان رضایت دانشجویان کارشناسی ارشد بیشتر است. بین جنسیت، سابقه و میزان آشنایی دانشجویان با نرم افزار پارس آذرخش و همچنین سواد کتابخانه ای و سواد رایانه ای با میزان رضایت آن ها از تعامل با این نرم افزار، رابطه ای معنادار وجود ندارد. در مقابل، رابطه ای معنادار میان میزان استفاده از نرم افزار و میزان رضایت آن ها از تعامل با نرم افزار پارس آذرخش، وجود دارد.

کلید واژه ها: رابط کاربر، محیط رابط، رضایت کاربران، نرم افزار پارس آذرخش، نرم افزارهای کتابخانه ای، فهرست رایانه ای.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	- فصل اول : معرفی پژوهش
۱	۱-۱- مقدمه
۶	۲-۱- مسئله پژوهش
۶	۳-۱- اهمیت و ضرورت پژوهش
۷	۴-۱- اهداف پژوهش
	- فصل دوم : پیشینه پژوهش
۹	۱-۲- مقدمه
۹	۲-۲- مطالعات انجام شده در داخل کشور
۱۴	۳-۲- مطالعات انجام شده در خارج از کشور
۱۸	۴-۲- سوالات پژوهش
	۵-۲- تعاریف مفهومی و عملیاتی
۲۰	۱-۵-۲- تعاریف مفهومی
۲۰	۲-۵-۲- تعاریف عملیاتی
	- فصل سوم : روش شناسی پژوهش
۲۲	۱-۳- روش پژوهش
۲۲	۲-۳- جامعه آماری پژوهش
۲۳	۳-۳- نمونه آماری و روش نمونه گیری
۲۴	۴-۳- ابزار گردآوری داده ها
۲۵	۱-۴-۳- روایی
۲۵	۲-۴-۳- پایایی
۲۵	۵-۳- روش تجزیه و تحلیل داده ها

	- فصل چهارم : تجزیه و تحلیل یافته های پژوهش
۲۷	۱-۴- مقدمه
۲۷	۲-۴- یافته های سوالات پرسشنامه نظر خواهی از دانشجویان دانشگاه شیراز
۷۵	۳-۴- مقایسه مولفه های سوالات پژوهش
۸۴	۴-۴- نتیجه گیری کلی از یافته ها
	- فصل پنجم : بحث، نتایج و پیشنهادات
۸۵	۱-۵- مقدمه
۸۵	۲-۵- پاسخ به سوالات پژوهش
۹۱	۳-۵- نتایج حاصل از پژوهش
۹۲	۴-۵- نتیجه گیری
۹۳	۵-۵- پیشنهادات کاربردی پژوهش
۹۴	۶-۵- پیشنهاداتی برای پژوهش های آینده
	- منابع و مآخذ
۹۶	الف - فارسی
۹۸	ب - لاتین
	- پیوست ها و ضمائم

فهرست جدول ها

صفحه	عنوان و شماره
۲۴	جدول شماره ۱ : تعداد دانشجویان هر دانشکده و نمونه مورد نظر جهت توزیع پرسشنامه
۲۸	جدول شماره ۲ : توزیع فراوانی آزمودنی ها به تفکیک جنسیت
۲۹	جدول شماره ۳ : توزیع فراوانی آزمودنی ها به تفکیک مقطع تحصیلی
۳۰	جدول شماره ۴ : توزیع فراوانی آزمودنی ها به تفکیک حوزه تحصیلی
۳۱	جدول شماره ۵ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۴ بخش نخست پرسشنامه
۳۲	جدول شماره ۶ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۵ بخش نخست پرسشنامه
۳۳	جدول شماره ۷ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۶ بخش نخست پرسشنامه
۳۴	جدول شماره ۸ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۷ بخش نخست پرسشنامه
۳۵	جدول شماره ۹ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۸ بخش نخست پرسشنامه
۳۶	جدول شماره ۱۰ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۹ بخش نخست پرسشنامه
۳۷	جدول شماره ۱۱ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۱۰ بخش نخست پرسشنامه
۳۸	جدول شماره ۱۲ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۱۱ بخش نخست پرسشنامه
۳۹	جدول شماره ۱۳ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۱ بخش دوم پرسشنامه
۴۰	جدول شماره ۱۴ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۲ بخش دوم پرسشنامه
۴۱	جدول شماره ۱۵ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۳ بخش دوم پرسشنامه
۴۲	جدول شماره ۱۶ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۴ بخش دوم پرسشنامه
۴۳	جدول شماره ۱۷ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۵ بخش دوم پرسشنامه
۴۴	جدول شماره ۱۸ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۶ بخش دوم پرسشنامه
۴۵	جدول شماره ۱۹ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۷ بخش دوم پرسشنامه
۴۶	جدول شماره ۲۰ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۸ بخش دوم پرسشنامه
۴۷	جدول شماره ۲۱ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۹ بخش دوم پرسشنامه
۴۸	جدول شماره ۲۲ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۱۰ بخش دوم پرسشنامه
۴۹	جدول شماره ۲۳ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۱۱ بخش دوم پرسشنامه
۵۰	جدول شماره ۲۴ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۱۲ بخش دوم پرسشنامه

- ۵۱ جدول شماره ۲۵ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۱۳ بخش دوم پرسشنامه
- ۵۲ جدول شماره ۲۶ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۱۴ بخش دوم پرسشنامه
- ۵۳ جدول شماره ۲۷ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۱۵ بخش دوم پرسشنامه
- ۵۴ جدول شماره ۲۸ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۱۶ بخش دوم پرسشنامه
- ۵۵ جدول شماره ۲۹ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۱۷ بخش دوم پرسشنامه
- ۵۶ جدول شماره ۳۰ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۱۸ بخش دوم پرسشنامه
- ۵۷ جدول شماره ۳۱ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۱۹ بخش دوم پرسشنامه
- ۵۸ جدول شماره ۳۲ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۲۰ بخش دوم پرسشنامه
- ۵۹ جدول شماره ۳۳ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۲۱ بخش دوم پرسشنامه
- ۶۰ جدول شماره ۳۴ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۲۲ بخش دوم پرسشنامه
- ۶۱ جدول شماره ۳۵ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۲۳ بخش دوم پرسشنامه
- ۶۲ جدول شماره ۳۶ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۲۴ بخش دوم پرسشنامه
- ۶۳ جدول شماره ۳۷ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۲۵ بخش دوم پرسشنامه
- ۶۴ جدول شماره ۳۸ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۲۶ بخش دوم پرسشنامه
- ۶۵ جدول شماره ۳۹ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۲۷ بخش دوم پرسشنامه
- ۶۶ جدول شماره ۴۰ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۲۸ بخش دوم پرسشنامه
- ۶۷ جدول شماره ۴۱ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۲۹ بخش دوم پرسشنامه
- ۶۸ جدول شماره ۴۲ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۳۰ بخش دوم پرسشنامه
- ۶۹ جدول شماره ۴۳ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۳۱ بخش دوم پرسشنامه
- ۷۰ جدول شماره ۴۴ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۳۲ بخش دوم پرسشنامه
- ۷۱ جدول شماره ۴۵ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۳۳ بخش دوم پرسشنامه
- ۷۲ جدول شماره ۴۶ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۳۴ بخش دوم پرسشنامه
- ۷۳ جدول شماره ۴۷ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۳۵ بخش دوم پرسشنامه
- ۷۴ جدول شماره ۴۸ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۳۶ بخش دوم پرسشنامه
- ۷۵ جدول شماره ۴۹ : مقایسه مولفه های اساسی سوالات پژوهش
- ۷۶ جدول شماره ۵۰ : آزمون t مستقل به منظور سنجش تفاوت رضایت دانشجویان زن و مرد از تعامل با رابط کاربر نرم افزار پارس آذرخش
- ۷۷ جدول شماره ۵۱ : آزمون t مستقل به منظور سنجش تفاوت بین رضایت دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد از تعامل با رابط کاربر نرم افزار پارس آذرخش
- ۷۸ جدول شماره ۵۲ : آزمون تفاوت میانگین رضایت دانشجویان حوزه های مختلف تحصیلی از تعامل با رابط کاربر نرم افزار پارس آذرخش

- ۷۹ جدول شماره ۵۳: نتایج آزمون تعقیبی شفه به منظور مقایسه بین میانگین‌ها
(یادگیری چگونگی کار با نرم افزار)
- ۷۹ جدول شماره ۵۴: نتایج آزمون تعقیبی شفه به منظور مقایسه بین میانگین‌ها
(امکانات و قابلیت‌های نرم افزار)
- ۷۹ جدول شماره ۵۵: ماتریس همبستگی میان سواد رایانه‌ای، سواد کتابخانه‌ای و عناصر
و ویژگی‌های رابط کاربر پارس آدرخش
- ۸۰ جدول شماره ۵۶: آزمون تفاوت میانگین میان میزان استفاده از نرم افزار و رضایت از
تعامل با نرم افزار
- ۸۱ جدول شماره ۵۷: نتایج آزمون تعقیبی شفه به منظور مقایسه بین میانگین‌ها
(واکنش کلی)
- ۸۱ جدول شماره ۵۸: نتایج آزمون تعقیبی شفه به منظور مقایسه بین میانگین‌ها
(صفحه نمایش)
- ۸۲ جدول شماره ۵۹: نتایج آزمون تعقیبی شفه به منظور مقایسه بین میانگین‌ها
(رضایت کلی)
- ۸۳ جدول شماره ۶۰: آزمون تفاوت میانگین میان میزان آشنایی با نرم افزار پارس آدرخش
و رضایت از تعامل با نرم افزار

فهرست نمودار ها

صفحه	عنوان و شماره
۲۸	نمودار شماره ۱ : توزیع فراوانی آزمودنی ها به تفکیک جنسیت
۲۹	نمودار شماره ۲ : توزیع فراوانی آزمودنی ها به تفکیک مقطع تحصیلی
۳۰	نمودار شماره ۳ : توزیع فراوانی آزمودنی ها به تفکیک حوزه تحصیلی
۳۱	نمودار شماره ۴ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۴ بخش نخست پرسشنامه
۳۲	نمودار شماره ۵ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۵ بخش نخست پرسشنامه
۳۳	نمودار شماره ۶ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۶ بخش نخست پرسشنامه
۳۴	نمودار شماره ۷ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۷ بخش نخست پرسشنامه
۳۵	نمودار شماره ۸ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۸ بخش نخست پرسشنامه
۳۶	نمودار شماره ۹ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۹ بخش نخست پرسشنامه
۳۷	نمودار شماره ۱۰ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۱۰ بخش نخست پرسشنامه
۳۸	نمودار شماره ۱۱ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۱۱ بخش نخست پرسشنامه
۳۹	نمودار شماره ۱۲ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۱ بخش دوم پرسشنامه
۴۰	نمودار شماره ۱۳ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۲ بخش دوم پرسشنامه
۴۱	نمودار شماره ۱۴ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۳ بخش دوم پرسشنامه
۴۲	نمودار شماره ۱۵ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۴ بخش دوم پرسشنامه
۴۳	نمودار شماره ۱۶ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۵ بخش دوم پرسشنامه
۴۴	نمودار شماره ۱۷ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۶ بخش دوم پرسشنامه
۴۵	نمودار شماره ۱۸ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۷ بخش دوم پرسشنامه
۴۶	نمودار شماره ۱۹ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۸ بخش دوم پرسشنامه
۴۷	نمودار شماره ۲۰ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۹ بخش دوم پرسشنامه
۴۸	نمودار شماره ۲۱ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۱۰ بخش دوم پرسشنامه
۴۹	نمودار شماره ۲۲ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۱۱ بخش دوم پرسشنامه
۵۰	نمودار شماره ۲۳ : توزیع فراوانی پاسخ ها به سوال ۱۲ بخش دوم پرسشنامه

فصل اول

معرفی پژوهش

فصل اول

معرفی پژوهش

۱-۱- مقدمه

برای باقی ماندن راهی جز تلاش و توسعه وجود ندارد. اساس توسعه نیز دسترسی آسان، سریع و ارزان به اطلاعات، دانش و خرد است. اینترنت تنها راه دسترسی آسان آحاد مردم به منابع مهم اطلاعات است. پس بی شک بستر انتشار اطلاعات در سطح اینترنت را باید آوند توسعه مراکز اسناد و کتابخانه های ایران نامید.

از زمانی که کتابخانه وجود داشته فهرست ها هم حضور داشته است، البته در شکل های مختلف، از سیاهه ای در ذهن کتابدار تا فهرست های کتابی، فهرست برگه و نظام های بازیابی اطلاعات پیوسته. چارلز امی کاتر^۱ در سال ۱۹۰۴ فهرست را چنین تعریف کرد: "سیاهه ای از کتاب ها که با نظم خاصی مرتب شده اند". وی همچنین انواع فهرست از قبیل فهرست عنوان، نویسنده و موضوع را برای روش های مختلف دسترسی به اطلاعات مشخص کرد. در مورد منابع چاپی، فهرست کتابخانه موجودیت واقعی و قابل لمسی از منابع کتابخانه را منعکس می کند، اما در شرایط حاضر و با استفاده از فن آوری های جدید و اینترنت برای دسترسی به اطلاعات در کتابخانه ها این مفهوم نیز تغییر کرده است. از نظر تاریخی فهرست های پیوسته رایانه ای^۲ جایگزین سلطه فهرست برگه شده است، همان گونه که فهرست برگه جایگزین فهرست های کتابی شده بود (Burke, 2003: 290).

محدودیت های نظام ها، آگاهی طراحان از داده های کتابشناختی و کارکردهای سنتی فهرست ها، ملاحظات اقتصادی از قبیل حافظه و فضای لوح های رایانه ای و غیره نقش مهمی را در طراحی، نگهداری و اداره نظام های کتابخانه که فهرست ها نیز بخشی از آن است ایفا می کند. تحولات اخیر در فن آوری های جدید و کاربرد آن در طراحی فهرست های رایانه ای موجب شده است که بسیاری از فهرست ها از طریق اینترنت قابل دسترس باشد و نظام های

1. Charls Ammi Cutter

2. OPAC= Online Public Access Catalog

کتابخانه ای ارائه شود که با رابط گرافیکی مبتنی بر وب طراحی شده است (عباسی، ۱۳۸۴: ۱۲۵).

مهم ترین ویژگی نرم افزارهای مبتنی بر وب آن است که محیط رابط آن ها کاملاً فرامتنی است. هر پیشینه می تواند تعدادی پیوند به سایر پیشینه های مشابه داشته باشد و بدین ترتیب ادامه عملیات جست و جو و بازیابی را تسهیل کند، یعنی بدون آن که کاربر مجبور باشد از صفحه نتایج بازیابی خارج شود و جست و جو را دوباره آغاز کند می تواند با انتخاب شناسه های فرامتنی، به چکیده و یا متن الکترونیکی اثر مربوطه در همان پایگاه و یا سایر آثار مرتبط در اینترنت دسترسی یابد. از ویژگی های دیگر نرم افزار مبتنی بر وب امکان ارسال نتایج بازیابی از طریق پست الکترونیکی برای دیگران است. این قابلیت می تواند برای توسعه خدمات اشاعه اطلاعات از راه دور بسیار سودمند باشد (فتاحی و پریخ، ۱۳۸۴).

یک نظام بازیابی اطلاعات از اجزایی که به دنبال می آیند تشکیل می شود: محلی برای ذخیره اطلاعات که به طریقی سازماندهی شده است تا هر کدام از اقلام داده ها در آن بازیابی شود؛ سخت افزار که اطلاعات روی آن ذخیره می شود؛ نرم افزار که کاربر را قادر می سازد جست و جو کند و یا به منظور مشخص کردن و بازیابی قسمت هایی از اطلاعات مرتبط کار مرور را انجام دهد؛ و یک رابط که کاربر را قادر می سازد به نرم افزار جست و جو دستورالعمل هایی را بدهد و اطلاعات بازیابی شده را به طریقی به نمایش بگذارد. این رابط آن چه را کاربر در هنگام کار با رایانه می بیند، لمس می کند، می شنود و اداره می کند. هر چهار بخش دارای اهمیت هستند، اما بعضی از نویسندگان، رابط را به عنوان مهم ترین عامل تعیین موفقیت یا شکست نظام می دانند. گالیتز^۱ (۱۹۹۷) می گوید طراحی رابطی ضعیف منجر به اشتباه کاری، عصبانیت، سردرگمی، دستپاچگی و افزایش فشار روانی کاربر می شود (لارج^۲، ۱۳۸۲: ۲۲۸).

ظهور شبکه جهانی وب، افق های جدیدی را به منظور دسترسی کارآمد به فهرست پیوسته کتابخانه ها نمایان ساخته است. قابلیت های فرامتنی و چند رسانه ای وب در ارائه اطلاعات، مفهوم فهرست پیوسته همگانی را متحول کرده است. گذار از فهرست های پیوسته مبتنی بر متن^۳، به فهرست های پیوسته در محیط وب^۴، تحولی است که امروز شاهد تحقق آن در بسیاری از کتابخانه های ملی، عمومی، دانشگاهی و غیره سراسر جهان هستیم. این محیط جدید، قابلیت های بالقوه ای را داراست، مهم ترین آن ها عبارتند از: استفاده از پیوندهای فرامتنی در پیشینه های کتابشناختی، بکارگیری جلوه های گرافیکی برای استفاده موثر و

1. Galitz
2. Large
3. Text – based OPAC
4. Web – based OPAC

جذابیت بخشیدن به فهرست، دسترسی به اطلاعات چند رسانه ای و امکانات جانبی دیگر (کوشا، ۱۳۷۹: ۱۶۱).

رشد اینترنت و فن آوری های نوین شبکه ای، اطلاعات را به روش های کاملاً جدیدی در دسترس قرار داده است. مثلاً هم اکنون عامه مردم به راحتی به اطلاعات کتابخانه دسترسی دارند. فهرست های عمومی پیوسته، نظام های خودکار بازیابی اطلاعات هستند که آسان ترین منبع اطلاعاتی در دسترس، برای کاربران غیر حرفه ای به شمار می روند. اما خدمات ارائه شده توسط فهرست های مذکور، همیشه نیازهای واقعی کاربران را برآورده نمی کند. از این رو در سال های اخیر فعالیت های عمده ای توسط عده ای از پژوهش گران و توسعه دهندگان علوم کتابداری و اطلاع رسانی صورت گرفته است. هدف اصلی این مطالعات، پیشنهاد دستورالعمل هایی برای طراحی فهرست های خودکار پیشرفته و با کیفیتی است که حقیقتاً مطابق با نیازهای کاربر باشند.

واسط گرافیکی کاربر، سازوکاری است که استفاده کننده را قادر می سازد با رایانه مبتنی بر جلوه های گرافیکی، به جای دستورات نوشتاری ارتباط برقرار کند. در واقع، استفاده از جلوه های گرافیکی برای نمایش پنجره ها، نمادها^۱ و فهرست های انتخاب^۲ مختلف و موشواره، برای انتخاب آن ها، اساس کار واسط های گرافیکی کاربر را تشکیل می دهند. یکی از قابلیت های فهرست های پیوسته در محیط وب که آن ها را از فهرست های پیوسته مبتنی بر متن متمایز می سازد، انعطاف پذیری آن ها در ارائه واسط های گرافیکی جذاب به منظور توصیف دیداری دستورات نوشتاری است. طراحی واسط های گرافیکی کاربر در فهرست های پیوسته مبتنی بر وب می تواند از سطحی ساده تا بسیار پیچیده، جذاب، کاربر پسند و کارآمد متفاوت باشد (همان، ۱۶۹). در طی دهه های اخیر، رابط های کاربر^۳ مبتنی بر وب به روش رایجی جهت دسترسی به پایگاه های اطلاعاتی پیوسته مبدل گشته اند (Ahmed et al, 2005).

فهرست رایانه ای، یک نظام بازیابی اطلاعات است که مشخصه اصلی آن وجود پیشینه های کتابشناختی کوتاه، عمدتاً از کتاب ها، نشریه های ادواری و مواد دیداری شنیداری قابل دسترس در یک کتابخانه خاص است (پو و کهوو^۴، ۱۳۸۴: ۱۳۳). گرایش به سوی محیط های رابط فهرست رایانه ای مبتنی بر وب و نیز پیشرفت در اینترنت و فن آوری کتابخانه های رومنی، فرصت های تازه ای برای افزایش کارایی نظام فهرست رایانه ای در انجام جست و جوی موضوعی ایجاد می کند (همان، ۱۳۴). رابط کاربر قابلیت های استفاده از وب سایت ها و پایگاه

-
1. Icons
 2. Menus
 3. UI= User Interface
 4. Poo and Khoo

های اطلاعاتی را افزایش می دهد، و در مسیریابی اطلاعات در این منابع اهمیتی ویژه دارد (یمینی فیروز، ۱۳۸۲).

امروزه بیشترین فهرست های رایانه ای مورد استفاده، آن هایی هستند که هیلدرث^۱ آن ها را نسل دوم فهرست های رایانه ای نامیده است. اغلب فهرست های رایانه ای نظام های بازیابی دارای عملگر بولی^۲ هستند که تطابقی دقیق انجام می دهند و به پرسش^۳ جست و جو که به صورت یک عبارت بولی بیان می شود، نیاز دارند. از آن جایی که اغلب فهرست های رایانه ای امروز، دسترسی از طریق وب را ترجیح می دهند، صفحات رابط کاربر فهرست های رایانه ای به طور فزاینده ای به شکل صفحات وب حاوی فرم های اچ.تی.ام.ال^۴ می باشد. چنین صفحات رابط کاربری عمدتاً به صورت پر کردن فرم^۵ می باشند (پو و کهوو، ۱۳۸۴: ۱۳۵).

تغییرات ساده در طراحی صفحه نمایش فهرست های رایانه ای می تواند به گونه ای موثر به کاربران در بهبود جست و جویشان یاری رساند، چنین اصلاحاتی برای صفحه نمایش فهرست های رایانه ای می تواند با تحلیل گزارشات عملکرد فهرست های رایانه ای مشخص شود (همان، ۱۴۳).

استفاده از نرم افزارهای کتابخانه ای برای مدیریت اطلاعات اکنون به صورت یک نیاز مبرم و یک امر بدیهی در آمده است. کتابداری و اطلاع رسانی با تاکید بر نقش رایانه در ایجاد سرعت، دقت و سهولت در فرآیندهای کاری و عملیاتی امور مختلف کتابخانه، به طور گسترده از این ابزار سودمند بهره گیری می کند. با توجه به توسعه انواع نرم افزارهای کتابخانه ای و افزایش امکانات و قابلیت های آن ها، لازم است کتابداران دانش و مهارت بهره گیری بهینه از این فن آوری را کسب کنند. از سوی دیگر، این دانش می تواند به کتابداران در تعامل بیشتر با طراحان نرم افزارهای کتابخانه و همکاری نزدیک تر در تولید نظام های کارآمدتر کمک کند (فتاحی و پریخ، ۱۳۸۴).

نظام های رایانه ای کتابخانه مدت های طولانی است که در ممالک غربی، و بیش از چند سال است که در ایران رواج یافته اند. هر یک از نظام های پیش ساخته موجود ویژگی های خاص خود را دارد و هر نظامی نیز ادعا می کند که وظایف خود را به خوبی و با موفقیت انجام می دهد. اما این که موفقیت به چه معنی است و قضاوت در مورد موفقیت یک نظام رایانه ای کتابخانه چگونه و با چه ابزاری صورت می گیرد، موضوعی است که به ویژه در ایران و به زبان فارسی کمتر به آن پرداخته شده است. نبود ابزار سنجش موفقیت نظام های رایانه ای کتابخانه

-
1. Hildreth
 2. Boolean operator
 3. Query
 4. Hyper Text Markup Language (HTML)
 5. Form – filling

ها از عواملی است که خریداران این نظام ها را در کشور با دشواری قضاوت روبرو کرده است (رحیمی، ۱۳۷۸: ۷۱).

کاربران فهرست های رایانه ای از نظر پیشینه، سن، علایق موضوعی، سواد رایانه ای و اطلاعاتی تفاوت زیادی دارند، بنابراین، فهرست های رایانه ای باید برای طیف وسیعی از کاربرانی که اطلاعات کمی در مورد فهرست ها و تجربه اندکی در کار با رایانه دارند تا کتابداران با تجربه یک پایگاه جست و جوی پیوسته و کسانی که به نظامی با قابلیت های جست و جوی قدرت مند نیاز دارند، طراحی شوند. بدین ترتیب به طوری که بیان شد، رابط کاربر در تسهیل ارتباط کاربر با نظام اطلاعاتی نقش مهمی را ایفا می کند و در صورت فقدان خصوصیات و ویژگی های مناسب، در برقراری ارتباط کاربر با نظام ناتوان است (زاهدی، ۱۳۸۴: ۷).

فهرست های رایانه ای پیوسته مبتنی بر وب به علت عامه پسند بودن فضای وب و ساده بودن آن ها برای استفاده، سریعاً در حال افزایش هستند، ولی این امر ضرورتاً به این معنا نیست که این محصولات، خوب ساخته شده اند و به نحو شایسته ای عمل می کنند. مواجه شدن با نظام هایی که با بی نظمی در کنار هم گذاشته شده اند یا به نظر می رسد که هنوز در مرحله آزمایشی هستند نامعمول نیست (سولانا و آنگون^۱، ۱۳۸۴: ۱۱۶).

کتابداران و کاربران این نرم افزارها به رابط کاربر مورد استفاده در آن بسیار اهمیت می دهند که باید زیبا و قابل استفاده، و از نظر فنی دارای کم ترین اشکال باشد. یکی از مسائل مطرح در استفاده از این نرم افزارها پشتیبانی فنی آنهاست (عباسی، ۱۳۸۴: ۱۰۷). شنایدرمن^۲ (۱۹۹۸) دستورالعملی جهت طراحی و ارزیابی رابط نظام های بازیابی اطلاعات پیشنهاد می کند و معتقد است که در طراحی رابط باید تنوعی از کاربران در نظر گرفته شود.

بر خلاف فهرست های سنتی، مثل برگه دان که اطلاعات کتابشناختی را در شکلی ثابت و یک دست ارائه می داد، فهرست های رایانه ای در ارائه و نمایش اطلاعات (داده های کتابشناختی و داده های غیر کتابشناختی) انعطاف پذیر بوده و هر نرم افزار شیوه متفاوتی را برای نمایش اطلاعات به کار می برد. این انعطاف پذیری و گوناگونی عمدتاً به دلیل اعمال سلیقه توسط طراحان مختلف است.

چگونگی نمایش اطلاعات و تاثیر آن بر میزان مفید بودن فهرست، یکی از زمینه هایی است که تنها طی دهه اخیر مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. کیفیت نمایش و ارائه داده های کتابشناختی نقش مهمی در فهمیدن اطلاعات، میزان استفاده و استقبال کاربران از فهرست های رایانه ای دارد. آن چه که کاربر پس از تلاش در جست و جو و بازیابی آثار مورد نیاز خود با آن روبروست، در واقع اطلاعاتی است که از نظر مقدار داده ها، ترتیب آن ها، کیفیت ارائه آن

1. Solana and Anegon
2. Shneiderman

ها بر صفحه رایانه و هدایت او به اطلاعات دیگر مورد بحث فراوان است (فتاحی و پریخ ، ۱۳۷۸).

۱-۲- مسئله پژوهش

با توجه به این که مدت نسبتاً زیادی از کاربرد فهرست های رایانه ای در کتابخانه ها می گذرد، توجه طراحان نرم افزاری بیشتر بر توسعه قابلیت ها و توانمندی های ذخیره، جست و جو و بازیابی اطلاعات معطوف بوده است و به طراحی محیط تماس کاربر با فهرست، از جمله چگونگی نمایش اطلاعات، توجه کمتری شده است. این امر پیامدهای گوناگونی در مورد سودمندی اطلاعات و نحوه برخورد کاربران با فهرست رایانه ای در بردارد. در برخی موارد اطلاعات به گونه ای بر روی صفحه رایانه نمایش داده می شود که قابل فهم و استفاده کاربران نبوده و به همین دلیل مورد انتقاد آن ها قرار گرفته است. این کاستی ها و تنوع بیش از حد در شیوه نمایش اطلاعات در فهرست های رایانه ای در نهایت موجب بروز مشکل و سردرگمی برای کاربران می شود. نرم افزار هایی که در ایران طراحی شده اند (از جمله نرم افزار پارس آذرخش) نیز از چنین مشکلاتی به دور نیستند.

به طور خلاصه این پژوهش درصدد است تا به بررسی عناصر و ویژگی های موجود در رابط کاربر نرم افزار پارس آذرخش و میزان رضایت کاربران از تعامل با آن بپردازد تا نقاط قوت و ضعف این نرم افزار را شناخته و در رفع نقاط ضعف و تقویت نقاط قوت، تلاش و در صورت نیاز پیشنهادهایی جهت ارائه خدمات بهتر برای جلب رضایت کاربران ارائه گردد.

۱-۳- اهمیت و ضرورت پژوهش

انجام این تحقیق و پژوهش از چند جهت می تواند حائز اهمیت باشد. برخی از موارد ضرورت انجام این پژوهش به قرار زیرند:

- با انجام این پژوهش می توان نقاط ضعف، کمبودها و مشکلاتی که در رابط فهرست رایانه ای پارس آذرخش وجود دارد را از دیدگاه کاربران مشخص نمود.
- در ایران طراحی فهرست های رایانه ای و استفاده از آن ها دوران آغازین خود را می گذراند و به همین جهت طراحان نرم افزاری نیازمند اطلاعات بیشتر و علمی تری در این زمینه می باشند. از این رو ، لازم است توجه آن ها را به مسائل مفهومی و نظری